

Ненад Нинковић*
Филозофски факултет,
Универзитет у Новом Саду

УДК: 930.85(=163.41)(439 Szeged)''1686/1716''
94(=163,41) ''1686/1716''
DOI: 10.19090/gff.v48i1-2.2386
Originalni naučni rad

СРБИ У СЕГЕДИНУ ИЗМЕЂУ 1686. И 1716.**

*„...а у читуљу знатних насеља некада насељених Србима ушли су
Арад, Баја, Сегедин...”¹*

Када се хабзбуршка војска приближила у јесен 1686. Сегедину у његовој околини је затекла српско становништво које јој се придружило у освајању града. У то време Срби су играли важну улогу и у самом граду, где је, уз тврђаву, било седиште православног бачког епископа. Српска популација је у граду увећана Великом сеобом из 1690. поготово, јер је Сегедин до 1716. као погранично место био примамљив за бројне српске трговце. Сегединска тврђава је представљала најзначајнију фортификацију у овом делу границе Хабзбуршке монархије и Османског царства, тако да су се Срби у њему по оснивању Потиске и Поморишке војне границе нашли као војници. Таква позиција је Сегедину наменила важну улогу у време Ракоцијевог устанка (1703-1711) током којег захваљујући и српским војницима град није пао у руке устаника, али је зато пуно страдала његова српска околина.

Кључне речи: Сегедин, Срби, Велики бечки рат, Ракоцијев устанак, Војна граница, трговина, Хабзбуршка монархија.

Ширење Османског царства на Балкан подстакло је миграције становништва током којих се центар српске државе померио на север. По први пут су се у XV веку српске престонице нашле на Дунаву. Државне границе нису биле брана сеобама поготово када је у првој половини XV века дошло до савеза између Србије и Угарске. Срем је први међу областима северно од Саве и Дунава добио српски карактер о чему сведоче бројни

---

* nenad.ninkovic@ff.uns.ac.rs

** Рад је настао у оквиру покрајинског пројекта *Историјски идентитет Срба у Војводини 1690-1990*. који финансира Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност АП Војводине. Део рада је приказан, на скупу *Сусрети култура* 2022. године.

¹ Поповић 1990: 5.

манастири подигнути током XV века. Већ тада било је Срба на поседима деспота Ђурађа Бранковића у околини Сегедина. Пад Србије 1459. допринео је даљим миграцијама које су у XVI веку, када је Османско царство заузело централни део Угарске, биле подстицане и од стране султанових балканских намесника (Давидов 1990: 348; Васин и Нинковић: 2018: 9-16).

Измене етничке слике јужних области Угарске, чији је мађарски карактер слабио а словенски јачао, евидентан је и у најстаријем делимично сачуваном попису Сегединског санцака, насталом између 1543. и 1551. Он показује да су Срби, поред малобројних муслиманских војника у тврђавама, једини становници дела Бачке који је данас у саставу Србије, али и у Баји и њеној околини. Уз то они су помоћни војници и тврђавска посада (Ђурђев и Зиројевић 1988: 7-57). Било их је северно од Сегедина у Вашархелској (села Donád, Kéktó Ráros, Töke и Derekegyhás) и Калочкој нахији (Jobbágyi, Pit и Ságod) али се српско подручје, са малим одступањима, налазило јужно од линије Баја – Суботица – Сегедин (Előd 1980: 50-53). Од девет нахија Сегединског санцака Срби су поред неколико мађарских насеља доминирали у пет (Бајска, Суботичка, Сомборска, Бачка и Тителска нахија), док су Мађари били већинско становништво у четири нахије (Шолтска, Калочка, Сегединска и Вашархелска нахија) у којима су постојале само мале српске енклаве. Српско становништво у овом санцаку је имало влашки војни статус и налазило се под командом својих примићура. Ипак, велик број насеља које су у Бачкој постојале раније, када је она била у саставу Угарске краљевине, на почетку османске владавине је био пуст. Тако је у Суботичкој нахији 1570. забележено 42 пуста и 28 настањених места са укупно 322 домаћинства. Временом како се померала граница Османског царства становништво је сем у тврђавама губило војни статус и постајало раја. Срби се тада у градовима све чешће јављају као занатлије и трговци (Ћирковић 2004: 124; Petrovics 2005: 111; Káldy-Nagy 2008: 13-348).

На почетку османске владавине Сегедин се састојао од Паланке, Горњег и Доњег града. Ускоро по освајању града дошло је до промене у етничкој структури његовог становништва, што је омогућио одлазак богатије мађарске популације из Паланке у Горњу Угарску. Мађарски карактер је задржао Доњи град, а Горњи и Паланка су добили муслимански и српски карактер (Petrovics 2005: 111-112). Сегедински санцак-бег Мустафа је у тврђаву довео српску посаду чије су породице смештене у Паланку. Ту су се нашле српске занатлије и трговци, али и православни епископ (Давидов 1990: 348). Српско присуство у Бачкој и Сегедину потврђено је и оснивањем православне Бачке епархије у времену између организовања санцака (1543) и

обнове Пећке патријаршије (1557). Годину дана пре обнове забележено је да у Сегедину столује православни српски епископ Захарије.² Наследници су му били владике Георгије (помиње се око 1579), Мардарије (око 1609), Неофит, Михаило (1645–1653), Георгије, Филип (†1678) и од децембра 1679. Јефтимије (Тричковић 1988: 158; Шулетић 2010: 185; Радонић 2017: 45). За последњег епископа у науци и данас постоји сумња, са малим изгледима за тачност, да се ради о Јефтимију Дробњаку, којег је 1695. на челу сегединске (бачке) епархије потврдио цар Леополд I Хабзбуршки (Вуковић 1997: 133-135; Васин и Нинковић 2018: 16).

Ситуација у угарском делу Османског царства изменила се Великим бечким ратом (1683-1699). По Карловачком миру султан је изгубио власт над свим угарским територијама изузев малог дела Срема и Баната који су припојени Хабзбуршкој монархији Пожаревачким миром (1718). Преломни моменат у Великом бечком рату је било освајање Будима септембра 1686. Само месец дана касније у рукама Хабзбурговаца нашао се и Сегедин. Становништво сегединске околине, укључујући и српско, подржало је напоре царске војке у освајању овог града. Затечено стање није било пуно другачије него у ранијем периоду, у Доњем граду су и даље доминирали Мађари, у Горњем Немци и делимично Срби који су насељавали и Паланку. Већ тада је ојачала српска популација, посебно пресељавањем из Баната у којем се тек водила борба са Османлијама. Део Срба избеглих испод османске власти у Великој сеоби 1690. настанио се и у Сегедину (Ивић 1914: 269-270; Гавриловић 1990: 36). Град је имао стратешки и војни значај, не само током рата, него и после Карловачког мира, јер је до јесени 1716. био на самој граници са Османским царством. Овакав положај му је поред војног дао и велик трговачки потенцијал. Док су се Немци бавили административним, војним и занатским пословима, дотле су Срби уз војне и занатске држали у својим рукама највећи део трговине Сегедина и околине (Petrovićs 2005: 112).

Хабзбуршка власт у Сегедину је донела промене и у животу Срба. Они нису смели више да живе у тврђави, јер по закону који је важио у Хабзбуршкој монархији у тврђавама није могла да се насели било која некатоличка популација, али су некатолици могли да буду тврђавска посада. С обзиром на то да је српска заједница постојала у Паланци, ова нова мера их

---

² Постоје несигурне индикације да је епархија постојала и раније и да су на њеном челу пре Захарија били епископи Филип и Сава (Иринеј 1929; 407-408; Грујић 2008: 389).

није пуно погодила. По дозволи цара Леополда I 1696. су основали своју управу/општину. На челу јој се налазио биров (кнез, судија) који је заступао заједницу где год је то било потребно. У пословима су му помагали ешкучи и таначници, по којима се и читава управа повремено називала таначом. У посебним приликама се могла састати Скупштина тј. Српски магистрат који су чинили истакнути представници заједнице, али о њеном раду у Сегедину нема пуно података (Поповић 1952: 37-52, 187). У управи Српског танача било је 14 особа: биров, нотар, виценотар и 11 таначника. Имали су и бар једног тумача који је заузимао важно место у граду, тако да је 1708. тумач Роман Протопопић био сегедински посланик на Крушедолском сабору када је утемељена Крушедолска/карловачка архиепископија и митрополија. (N 79; Гавриловић 2003: 84-85, 110. и 125). За њега се претпоставља да је био посланик и на Сабору 1710. док је на наредном 1713. Сегедин представљао протопрезвитер Божидар Лазаревић (Точанац 2008: 253-255).

Српски танач је потврђивао уговоре, организовао помоћ, трговину и занатство, бринуо о извршавању тестамената и генерално о животу заједнице. У том смислу они су се користили и обичајним правима али и чињеницом да су им нека, као верска права, гарантована Српским привилегијама цара Леополда I (1690, 1691. и 1695). Поред католика они су тако били једина етнија и верска групација која је уживала потпуну слободу јавног исповедања вере (Нинковић и Васин 2020: 137). Оваква врста управе је имала национални карактер и односила се само на српску етнију, док је у Сегедину постојала и градска (наднационална) управа у коју су повремено улазили истакнути Срби – Јован Темишварлија, Јован Туговић, Јован Пушкаш, Јован Петрић и Андрија Живковић (N78; N79).

У време Великог бечког рата Срби у Угарској, па и они у Сегедину, имали су доста проблема са покушајима наплате пореза, како државних, тако и оних који су требали да иду у касу цркве. У тим покушајима на обе стране је било злоупотреба. Српски предводници су веровали да све док траје рат народ не мора плаћати било који вид државног пореза. Сам цар им је то гарантовао (1691. и 1692) али за трогодишњи период од пресељења, у складу са тадашњом законском праксом. Како се приближавало веме када је истицило три године од Велике сеобе Коморска администрација је постајала све гласнија у захтевима да Срби морају плаћати порезе сем у случају да су мобилисани, односно да се ослобођење не може односити на земљораднике, занатлије и трговце, од којих су ови последњи били врло активни у Сегедину. Администрација је за то имала логично објашњење – жупаније скупљају ратни порез (контрибуцију) да би финансирале војску, па нико ко већ није у

војсци не може избећи плаћања јер би то значило слабљење одбрамбене моћи државе а угрожени би били и они од којих се порез тражи. Патријарх Арсеније III је указивао да Срби и даље нису трајно насељени и немају сигурна занимања и приходе, због чега не могу плаћати порезе, али је свима било јасно да је ово само делимично тачно и да занатлије и трговци, управо у Сегедину остварују знатан профит без обзира да ли су трајно или привремено насељени. Цар Леополд I је на крају пресудио у корист скупљања пореза и 28. јуна 1692. је одредио да се пореско ослобођење може односити само на породице оних Срба који су у неком војном одреду, док га остали морају платити. Крајем исте године цар је дозволио да се сегединским Србима наметне порез за уконачење (зимовање) војске, али је генерал Хујн (Johann Joseph Huyn, 1637-1719) тражио да се од тога одустане јер су у случају овог опорезивања Срби спремни да одбаце оружје и раселе се, што би угрозило одбрану Потисја. Две године касније (1694) подвојвода Јован Монастерлија је својим војницима забранио да плате порез, али су га српски трговци и земљорадници из Сегедина редовно плаћали. У оквиру покушаја да избегну плаћање пореза Срби су покушавали и да избегну кулук, тј. бесплатан рад за потребе војске. Држава им је повремено излазила у сусрет и настојала да 1697. за превозење ратног материјала Срби из Сегедина и његове околине буду плаћени (Гавриловић и Јакшић 1987: 229-230; Гавриловић 1990: 80-81, 95-100, 125-126, 130-140, 150-154, 286-287).

Плаћање пореза цркви је посебно наилазило на отпор, нарочито када је реч о десетку за католичку. Срби у Сегедину и његовој околини су упорно одбијали да га дају све док цар Леополд I Трећом привилегијом (1695) није православце ослободио овог пореза и одредио да га не плаћају католичкој, него својој православној јерархији. Исте године цар је наредио да епископи и патријарх могу сами да убирају десетак, а коморски управници (провизори) су добили наређење да тамо где су га скупили морају све предати патријарху и епископима. У случају да то нису урадили морали су помоћи епископату у скупљању пореза. Било је провизора који су се бунили против овог решења, јер су део десетка који су сами скупљали, давали у војну касу што, када порез предају епископима, више не могу да надокнаде. То је био главни мотив да цар 17. јула 1696. донесе нову одлуку по којој је право убирања десетка и за православну цркву пренео на (Будимску) Коморску администрацију уз обавезу да она патријарху годишње исплаћују 3.000 форинти (Гавриловић и Јакшић 1987: 116, 229-230, 255-256, 263, 271-275, 288, 290-292, 302-303, 307-308).

Специфичност Сегедина која је пуно утицала на живот српске заједнице била је чињеница да је он постао центар дела новосоноване Војне крајине, формиране уз нову хабзбуршко-османску границу (Посавина, Подунавље, Потисје и Поморишје). Она је у Подунављу, Потисју и Поморишју насељена искључиво Србима, а у Сегедин је смештено 400 српских граничара, који су чинили нешто преко 10% свих војника Потиско-поморишке крајине. Српски граничари су смештени у селима источно од града у правцу Арада у оквиру Поморишке граница и на југ уз Тису у Потиској граници чија је команда била у Сегедину (Гавриловић 1990: 395, 414-415. и 440; Поповић 2008: 274). У самом граду се налазило три одреда коњице и два пешадије. У другој деценији 18. века у два одреда сегединске пешадије Срби су чинили 89% људства, у првом коњичком одреду 92%, у другом 48%, док их у трећем није било (N79).

Значај Сегедина и српске војске у њему потврђен је током Ракоцијевог устанка, који је вођен у Угарској од 1703. до 1711. као антихабзбуршки покрета. За то време сегедински гарнизон, састављен од Срба и Немаца одолевао је свим нападима устаника (куруца). Како је град имао велик стратешки значај у њега су више пута долазила српска појачања из Потисја, Поморишја и Подунавља. Поред одбране града и заустављања непријатеља у његовим акција, задатак српских одреда је био да вршили упаде ка северу, деблокира опседнуте царске трупе или им доставља намирнице и ратни материјал. Најчешће су то радили за гарнизон у Великом Вараду, који су такође бранили Срби под командом Мојсеја Матицког (Микавица, Лемајић, Васин и Нинковић 2016: 133-142).

Сегединска тврђавска је у августу 1703. ојачана са сремским граничарима (1.000 пешака и 500 коњаника). Колики је то значај имало видело се наредног месеца када су устаници кренули ка Сегедину, али су били заустављени. Иако командант Потиске војне границе генерал Јохан Фердинанд Глобиц (Johann Ferdinand Globitz) није био задовољан дисциплином српске војске истакао је да је управо она допринела да Сегедин, Кечкемет и Кереш остану у његовим рукама. Наредне године је ситуација била тежа, јер су устаници са већом војском нападали Сегедин и околна насеља. Иако су Срби са немачким трупама пожртвовано ратовали на страни цара, осетио се недостатак средстава. Немачки команданти су по савету Дворског ратног савета улагали посебан напор да Србе мотивишу за борбу и да их што боље снабдеју намирницама, али то није могло спречити напад куруца из августа 1704. када су упали у Паланку и спалили је. Овде им је поред 113 домова, уништена црква, која је до тада била Саборни храм Бачке

епископије. Срби су за пропусте у одбрани сумњичили сегединске Мађаре тврдећи да су они Ракоцијеве присталице, што је довело до сукоба унутар града. Генералу Глобицу је чак изгледало да ће доћи до њиховог оружаног обрачуна који је изостао. Плашио се и да ће пропаст Паланке довести до преласка Срба на Ракоцијеву страну. Иако су Срби били незадовољни остали су верни цару и генералу Глобицу и када су септембра 1704. куруци напали Сегединску тврђаву одбијени су управо захваљујући њима (Поповић 1952: 81-82; Гавриловић 1990: 565, 598-600; Гавриловић 2005: 9-10, 14, 19, 25, 28, 35-39, 88,109, 112, 117; Давидов 1990: 348).

Од 1705. до 1707. смењивали су се напади куруца, њихови поразу у околини Сегедина, али и чести српски маневри изван тврђаве ка Араду и Великом Вараду, као и пљачкашки походи обе војске. Генерал Глобиц је био посебно нерасположен према пљачки и недисциплини српске војске, али како није могао да их снабде са намирницама, ово је био једини начин да они остану у Сегедину и боре се против куруца. Глобицу су недостајала средства, није чак могао да испуни ни наредбу да све српске војнике плаћа са 25 фунти соли месечно, јер ју је било тешко допремити из Ердеља, поготово када је 1707. генерал Карољи освојио Чанад на Моришу. Његов гарнизон је био директна претња за Сегедин, због чега су овде упућена нова српска појачања. Срби из Потиске, Поморишке и Подунавске војне границе су све чешће упућивани ка Сегедину, Кечкемету и њиховој околини. Повремено су (1705. и 1707.) учествовали и у сукобима у Ердељу, или као појачање гарнизона у Араду, Великом Вараду, па чак и Будиму. Да би био осигуран у јесен 1707. у Сегедин је дошао још један одред подунавских граничара и генерал Рабутин са својим трупама. Ситуација је постала тешка када се у граду 1707. појавила куга, која је те и наредних година однела доста живота. Србе је епидемија посебно погодила у Паланци 1709. и 1710. У историјским изворима се помиње чак 20.000 мртвих у граду и околини. Иако је овај број нереалан говори о масовности страдања (Гавриловић 1990: 667-670; Гавриловић 2003: 28, 35-36. и 117-118, 265. и 277; Гавриловић 2005: 42-45, 48-63, 66, 70-73, 155, 175, 162, 210-211, 223).

Без обзира на тежак Ракоцијев пораз у Бици код Тренчина 1708. Сегедин је и даље био угрожен нападима куруца. Управо те 1708. страдала су српска села око Сегедина, али и Баја, до тада српско насеље. Током наредне године Срби су из Сегедина ишли ка жупанији Цеглед где су однели више победа. Пред крај Ракоцијевог устанка тражили су да им се у Сегедину постави за команданта Јована Белградијан, чији је рођак Сегединца Александар Белградијан, трговао воловима и њима снабдевао и бечке

кланице. Дворски ратни савет је српској жељи изашао у сусрет. Његово постављање за конаманданта кореспондирало је са наредбом да се Србима на име трогодишње заостале плате испоручи со из Ердеља и да се упуте у сукобе око Арада (Поповић 1990: 75; Гавриловић 2003: 186, 240-243; Гавриловић 2005: 77, 79, 82, 192, 237).

Главна последица Ракоцијевог устанка био је нестанак Срба из бројних насеља у којима су страдали или били протерани, као и продубљивање српско-мађарског анимозитета, који је у наредним деценима тешко нестајао. Иако су Срби из Сегедина претрпели велике материјалне губитке, они су у овом граду опстали и наставили да утичу на његов развој. Трговина је уз граничарску службу била главно занимање Срба из Сегедина и под Османлијама и под Хабзбурзима. Мањи део бавио се занатством или услужним делатностима (крчме, меснице) (Гавриловић и Јакшић 1987: 27-28, 36, 74, 490-491; Гавриловић 1990: 119), док трговина није престајала ни у време Великог бечког рата. Срби су знали тада да тргују чак и са османским поданицама (1691/1692), што су Беч, а посебно Будимска коморска администрација, безуспешно настојали да спрече (Гавриловић и Јакшић 1987: 114-115; Гавриловић 1990: 119). У трговину су се укључивали и српски граничари, тако да се у списковима оних чија је роба оцарињена помињу капетани (хаднађи) Васо, Голуб, Сабо и Јанчика из Сегедина (Гавриловић 1990: 167-173, 188-189). Град је нарочито био значајан за трговину сољу и житарицама, а био је успутна станица за трговину воловима, које су Срби терали из Ердеља у Беч. Примера ради, само између априла и јуна 1695. на царинарници у Липи Срби из Сегедина су претерали 487 волова, 91 теле и 72 краве (Гавриловић, Јакшић и Пецињачки 1985: 42-54). Трговина житарицама и брашном била је врло развијена, чак и до одређене мере монополисана од стране Срба, због чега се јеврејска трговачка породица Опенхајмер почетком 1693. жалила и узалуд захтевала да се Србима на територији Угарске забрани трговина житарицама. У захтеву се помињу сегедински млинови међу чијим власницима се налазио Србин Никола Димитријевић (Гавриловић и Јакшић 1987: 114-115, 178-179, 183-184; Гавриловић 1996: 30, 42, 75).

Сегедински трговци су у разним списковима бележени без презимена (Живко, Пејо, Голуб, Данијел, Игњатије, Павле, Никола, Божидар, Мишко, Илија, Стефан, Субота, Јеремија, Петар и Живан), односно са презименом Рац, иза којег се крију припадници српске етнице. Тек повремено се појави понеки Грк или Цинцарин (Коста Грк или Харис Рац). Међу Србима занатлијама највише је било јорганџија и абација. У занатским цеховима су били заједно са Немцима и Мађарима. За све локалне трговце су били важни

вашари који су се одржавали у њиховом граду о Ђурђевдану, Светом Игњатију и Светом Николи (Поповић 1990: 314-315; Гавриловић 1996: 82-83, 99-100, 102, 108).

Ракоцијев устанак је смањио интензитет трговине али она није замрла. У години када је страдала Паланка Михајло Пиришић из Сегедина је трговао воловима, а Никола Бојан ракијом. Током 1706. рођаци Субота и Зако (Захарије) Грчић су извезли чак 1.040 грла „малих влашких“ говеда. У преломној 1708. години као трговци разном робом помињу се сегедински Срби Јован Радовић, Михајло Живковић, Михајло Јанковић, Недељко Васић, Јован Ратковић, Адам и Кристофор Сабо и неки Јосим, док су Црни Милотин и Ђуро Шарац извозили говеда. Наредне године се помиње међу трговцима мешовитом робом Неда, Михајло Јурковић и Станко Михајловић, Илија као трговац грнчаријом, а Јован вином и ракијом. После Ракоцијевог устанка међу трговцима помиње се Јанко Казимир, Мишко Препатица, Јосим, Јован, Васиљ из Сегедина. И у наредном периоду Сегединци су трговали разним производима, али и даље највише сољу и воловима. Само у Кечкемету, на којем су се Срби из Сегедин радо појављивали, 9. и 10. августа 1717. продали су 25 крава, 30 телади и 497 говечади. Највише њих је трговало мешовитом робом или појединачним занатским производима – тканина, олово, шећер, мед, крзна, барут, папир, кожа, уље, бибер, сумпор, пишкоте, риба. Трговало се доста и алкохолним пићима, вином и ракојом, а повремено пивом. Само током једног вашара у Кечкемету продали су 1.736 литара ракије. О размери српске трговине сведочи податак настао почетком треће деценије XVIII века да су сем неколико дућана у власништву Немаца све остале у Сегедину држали Срби (Поповић 1990: 322-323; Гавриловић 1996: 167-173, 184, 186, 188-189, 191-194, 198-199, 206-207, 214, 218, 226-227, 229-230, 236, 240-248; Гавриловић 2008: 18, 29, 34, 41, 44, 65, 66, 68, 70, 75, 93, 98, 103, 110).

Као што је већ истакнуто Сегедин је био важно православно духовно средиште. Ракоцијев устанак је довео до извесних промена, јер је током њега седиште бачког епископа премештено. Била је то вероватно највећа последица страдања Саборне цркве у Паланци. Ипак, непозната је судбина Јефтимија Дробњака, односно време када је или напустио Сегедин или умро. Година која се најчешће помиње у српској историографији – 1708. је нетачна, јер је од јесени 1706. пред крај живота патријарха Арсенија III епископ Исаија Ђаковић титулисан између осталог и као митрополит Сегедински и Бачки. Јефтимије Дробњак је умро бар годину или две раније. За бачког дијецезана је 1708. на Крушедолском сабору изабран владика Стефан Метохијац, али он није столовао више у Сегедину, можда и услед ратних околности. Његов

наследник Христофор Димитријевић је коначно 1710. пренео седиште бачке епархије у Петроварадински шанац, данашњи Нови Сад. (Радонић 1909: 160-161; Поповић 1990: 81; Васин и Нинковић 2022: 34-38).

Саборна црква која је доживела страдање 1704. привремено је оспособљена за богослужења, али никада није потпуно обновљена. Како се налазила поред саме тврђаве, за коју су планирана проширења, срушена је 1715/1716. уз обећање команданта тврђаве да ће војска обезбедити материјал за зидање новог храма, на другом месту. Обећање није испуњено па су се Срби обратили цару претећи да ће се, ако њиховој жељи не изађе у сусрет, раселити. Цар Карло VI је у Резолуцији из 1720. године обећао да ће испитати све у погледу проблема српске цркве и донети решење. Потом је 1722. наредио да се за градњу цркве преда 60.000 цигала и дрво. У то време су Срби имали други храм у Сегедину, али ни он није био у најбољем стању због чега су настојали да зидају нови. Нова црква је сазидана 1732. као дело двојице сегединских мајстора – Филипа Манделбергера и Захарија Вакса. Звоник је дозидан 1736. као дело мајстора Антона Халмајера. Богати Срби из Сегедина су се бринули и о манастиру Бођани, тако да су супружници Михајло и Деспина Темишварлија 1722. платили изградњу новог манастирског храма, док је Деспина 1737. финасирала његово живописање које је извео Христофор Џефаровић (АСАНУК, МПА, „А“ 27/1722; АСПЕБ, С, 5-6/1726; I-23/1733, 3/1739. и 7/1744; Медаковић 1980: 173; Точанац 2008: 201-202; Годић 2013, 222;).

Заједно са свештеницима Сегединци су бринули о образовању деце која су требала да их наследе у трговачким и занатским пословима. За њих су морали да стекну бар основна знања, описмене се, науче рачунање и по могућству бар основе латинског језика, на којем је вођена администрација у Угарској. Иако о школи у Сегедину на почетку XVIII века нема пуно података она је несумњиво радила, чак и у време Ракоцијевог устанка. Она је одговарала типу старих српских основних школа у којима се на основу црквене литертуре учило читање, писање и основне рачунске операција. Као и у другим срединама и овде је верско образовање омладине – катихизација, била врло заступљена и она је давала основне идентитетске црте једној популацији са почетка 18. века. Због окружења у којем су се налазили Срби из Сегедина су и без наставе могли да савладају и стране језике, бар мађарски и немачки. Настојали су константно да ојачају и квалитативно унапреде своје образовне инстируције. Тако су покушавали да нађу и најбоље учитеље за своју децу, било међу духовницима, било међу световњацима. Тим путем су ишли и касније, те су од 1733. покушавали да ангажују Максима Суворова

који је требало да ради у некој врсти образовне установе између основне и средње школе. Њега су чак тражили од руског амбасадора у Бечу Ланчинског, где су као изасланици ишли градски сенатор Игњатије Ракић и нотар Павле Јовановић. Коначно Суворов је у Сегедину провео школску 1735/1736. после чега се вратио у Русију, а Сегединци зидали нову школску зграду. Учитеља су плаћали око 100 форинти годишње што је за прву половину XVIII века и српске општине била добра плата. Српска деца су посебно у другој половини 18. века почела да похађају и Сегедински лицеј, где су стицали додатно добро образовање (АСПЕБ, С, 3/1734; Медаковић 1988, 104; Грујић 2013: 30-31, 82-84; Нинковић и Васин 2021, 482).

Сегедин је од почетка Хабзбуршко-османског рата 1716-1718. губио свој војни значај, јер је државна граница померена далеко на југ од њега. То је пресудило и да он промени свој статус од важног војног у важно трговачко средиште. Сагласно овој промени још 1715. измењен је и градски стаус, па је Сегедин постао слободни краљевски град, „град феудалац“ са сопственом управом у коју ће Срби настојати да уђу и тако утичу не само на судбину својих сународника, него и града у којем су живели. Иако српска популација у наредном периоду није у Сегедину расла, њена економска моћ и културни напредак су били у успону. С једне стране то потврђује ангажовање најбољих наставника за образовање омладине и зидање новог храма Светог Николаја између 1773. и 1781., а са друге, утицај српских сегединских трговаца, који се могу у 18. веку упоредити само са онима у Будиму, Пешти и Сентандреји.

Nenad Ninković

SERBS IN SZEGED BETWEEN 1686 AND 1716

Summary

When the Habsburg army liberated Szeged from the Ottoman Empire in the autumn of 1686, it found Serbian population in the city and its surroundings, settled here as early as XVI century, with the seat of the Orthodox (Bačka) Bishopric. After the Great Migration (1690), the Serbian population increased and in the following period played a significant role, especially in the development of trade and crafts. Since Szeged had been a border town with the Ottoman Empire until 1716, the Serbs, who lived on both sides of the state border, traded more easily than others. The city also had an important fortress in which there were Serbian border guards from the region of Potisje, which is why it suffered pressure during the Rakoci Uprising (1703-1711). The paper points out the development of the Serbs in Szeged, their economic strength and the problems they encountered during the war challenges - the Great Vienna War and the Rakoci Uprising, the change of the episcopal seat

of the bishops of Szeged and the role of Serbian soldiers in the security of Szeged and its surroundings.

Keywords: Szeged, Serbs, Great Turkish War, Rakoczy's uprising, Military border, trade, Habsburg Monarchy.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА:

- Az 1715. évi országos összeírás (N 78). Digitalizovani popis Ugarske iz 1715.
< https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/az-1715_-evi-orszagosszeiras >
12. 3. 2023.
- Az 1720. évi országos összeírás (N79). Digitalizovani popis Ugarske iz 1720.
<https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/az-1720_-evi-orszagosszeiras/adatlap/8505 > 12. 3. 2023.
- Előd, V. (1980). A vásárhelyi náhije 1560. évi és 1570. évi török adóösszeírása. U: Barna, L.-Farkas, J.-Gaál, E.- Tamasi, M. & Vinczi, K. (ured.) (1980). *Tanulmányok Csongrád megye történetéből*. IV. Szeged: Kiadja a Csongrád megyei Levéltár, 5-60.
- Káldy-Nagy, G. (2008). *A Szegedy szandzsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben*. Szeged: Kiadja a Csongrád megyei Levéltár.
- Petrovics, I. (2005). A Witch-Hunt in Szeged in the Early Eighteenth Century. In: Szeghyová, B. (ed.). (2005) *A Witch-Hunt in Szeged in the Early Eighteenth Century, The Role of Magic in the Past*. Bratislava: Pro Historia, 108-116.
- Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима, Митрополијско-патријаршијски архив, Фонд „А“ 27/1722.
- Архив Српске православне епархије будимске у Сентандреји, Фонд Сегедин, 5-6/1726; I-23/1733, 3/1734, 3/1739. и 7/1744.
- Васин, Г.-Нинковић, Н. (2018). *Историја Будимске епархије*. Сремска Митровица: Историјски архив Срем.
- Васин, Г.-Нинковић, Н. (2022). *Историја Карловачке митрополије*. Нови Сад: Прометеј-РТВ.
- Вуковић, С. (1997). *Српски јерарси : од деветог до двадесетог века*. Београд-Подгорица-Крагујевац: Евро-Унирекс-Каленић.
- Гавриловић, С.-Јакшић, И. & Пецињачки, С. (1985). *Грађа о балканским трговцима у Угарској XVIII века*. 1. Београд: САНУ.
- Гавриловић, С.-Јакшић, И. (1987). *Извори о Србима у Угарској с краја XVII и почетком XVIII века*. 1. Београд: САНУ.
- Гавриловић, С. (1990). *Извори о Србима у Угарској с краја XVII и почетком XVIII века*. 2. Београд: САНУ.

- Гавриловић, С. (1996). *Грађа о балканским трговцима у Угарској XVIII века: царинарнице*. 2. Београд: САНУ.
- Гавриловић, С. (2003). *Извори о Србима у Угарској с краја XVII и почетком XVIII века*. 3. Београд: САНУ.
- Гавриловић, С. (2005). *Извори о Србима у Угарској почетком XVIII века*. 5. *Исписи, преписи и преводи из доба Ракоцијевог устанка (1703-1711)*. Београд: САНУ.
- Грујић, М. Р. (2008). *Духовни живот*. У: Поповић, Ј. Д. (ур.) (2008). *Војводина*. 2. Нови Сад: Прометеј, 367-432.
- Грујић, М. Р. (2013). *Српске школе од 1718-1739 г. прилог културној историји српскога народа*. Нови Сад-Београд: Матица српска-РТС.
- Давидов, Д (1990). *Споменици Будимске епархије*. Београд-Нови Сад: Просвета-Матица српска.
- Ђурђевић, Б.-Зиројевић, О. (1988). Опширни дефтер Сегединског санцака. *Мешовита грађа/Miscellanea*, 17/18, 7-79.
- Ивић, А. (1914). *Историја Срба у Угарској од пада Смедерева до сеобе под Чарнојевићем (1459-1690)*. Загреб: Привредникова књижара и штампарија.
- Медаковић, Д. (1980). *Српска уметност у XVIII веку*. Београд: СКЗ.
- Медаковић, Д. (1988). *Барок код Срба*. Београд-Загреб: Просвета-Просвијета.
- Микавица, Д.-Лемајић, Н.-Васин, Г. & Нинковић, Н. (2016). *Срби у Хабзбуршкој монархији од 1526. до 1918*. 1. Нови Сад: Прометеј-РТВ-Филозофски факултет.
- Нинковић, Н.-Васин, Г. (2020). *Право кадуцитета у Карловачкој митрополији (1691-1779)*. *Црквене студије*, 17, 137-147.
- Нинковић, Н.-Васин, Г. (2021). *Српско школство у Хабзбуршкој монархији од Велике сеобе до реформи Марије Терезије (1690-1774)*. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 69, 477-491.
- Поповић, Ј. Д. (1952). *Срби у Будиму од 1690. до 1740*. Београд: СКЗ.
- Поповић, Ј. Д. (1990). *Срби у Војводини*. 2. Нови Сад: Матица српска.
- Поповић, Ј. Д. (2008). *Војна граница*. У: Поповић, Ј. Д. (ур.) (2008). *Војводина*. 2. Нови Сад: Прометеј, 269-349.
- Радонић, Ј. (1909). *Прилози за историју Срба у Угарској у XVI, XVII и XVIII веку*. 1. Нови Сад: Матица српска.
- Радонић, Ј. (2017). *Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*. Београд: Catena mundi.
- Тодић, Б. (2013). *Српски сликари од XIV до XVIII века*. 2. Петроварадин-Нови Сад: Покрајински завод за заштиту споменика културе-Платонеум.

- Точанац-Радовић, И. (2008). *Српски народно-црквени сабори (1718–1835)*. Београд: Историјски институт.
- Тричковић, Р. (1988). Митрополит Лонгин Бранковић, прича Ђорђа Бранковића. *Историјски часопис*, 34, 139-166.
- Ћирић, И. (1929). О бачким епископима пре сеобе. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, 4, 407-408.
- Ћирковић, С. (2004). *Срби међу европским народима*. Београд: Equilibrium.
- Шулетић, Н. (2010). Подаци о бератима архијереја Пећке и Охридске архиепископије у дефтеру прихода Канцеларије црквених муката (БОА, КК 2542-33). *Српске студије*, 1, 177-193.